Resor, Minnen och Reflektioner

af

K. A. A—M.

Ryssland och Finland

Resor, Minnen och Reflektioner

af

K. A. A.—M.

I dess n - 1 o j e j t u

Ryssland och Finland.

(Eftertryck förbjudet.)

Nora, 1886.
Tryckt hos *C. E. Bergstrand.*

Petersburg, **Ryssland**, d. 17 mars 1886.

Rysslands stora, charmanta *hufvudstad* hafva vi gästat en månad. Resan hit länge tilltänkt. Upprepade vänliga bref från min hustrus värdinna i Petersburg, svårigheterna att få hennes båda hem här «erkända», trassel med en finsk prest m. m., gjorde *hennes* resa rent af nödvändig. Jag hade också blifvit uppfordrad af finska vänner att företaga en 3:e missionstur till nabolandet, således — packning, pass, affärd! Vi ämnade oss af d. 3:e februari, men «Express» hindrades till den 14:e att taga oss ombord. Hade således god beredelsetid att höra och reflektera öfver det ena dödsfallet efter det andra (Beskows, Edv. Bäckströms, Sundins), besöka möten, rekvirera frön och rofvor och grönsaker till vårt lilla landtställe, helsa på sjuka soldater och öfva — tålamod.

«Express» är en förfärlig båt, bygd att bryta drifis, kränga, rulla och vända upp och ner på menniskor och deras inälfvor. Söndagen d. 14:e lossade den ankar. Landgången drogs in, kommandot ljöd, matroserna i fart, ryska fanan i topp och näsdukar i luften och — Stockholms hufvudstad och träd och hus och torn och kända stränder ur sigte. Ålandshaf vinkar och lockar. Hvem vill ej resa, då det gäller ett nytt land, tsarernas stad, nya erfarenheter o. s. v.! Jag har dessutom i min ficka en bok

med de bästa nyheter någon kan bjuda på. Derjemte må jag fritt bekänna, att jag stundom hellre utstår vedervärdigheter med en upprorisk mage, hungriga vågor, friska vindar och våghalsar, äfven under denna ogynsamma årstid, än sitter hemma och smörjer mig med plättar. «Hellre lida skeppsbrott med S:t Paulus än äta kapuner med kejsar Nero.» — Så hade vi åter himmel och stjernor öfver, dimma och töcken omkring och haf och vågor under oss och alltsammans predikade den gamla predikan, som står i 104:e psalmen. Naturen kan dölja och uppenbara Gud. Adam och Eva och Abraham och Elias och Paulus kände hvarken katekes, psalmbok eller postilla; de läste om Herrens dråpliga verk i hans skapelse. Och naturen är en god predikant, fast samvetet kan vara bättre och bibeln bäst.

Bland passagerarne i vår lilla verld mellan styre och bogspröt, 42 till antalet *utom ett lik*, funnos svenskar, bosatta i Ryssland, finnar, tyskar och en engelsman. En ung resande hade sin intressanta historia: fadren, en rysk slaf, kom öfver till Sverige när lifegenskapen upphörde; han gifte sig, flyttade till Moskva, födde söner och döttrar; yngste sonen — min hjelte — for till Stockholm för några år sedan, fick anställning der, bestal sin principal, angafs, uttjente sitt straff och blef i fängelset funnen af *honom*, «som kom för att frålsa det förlorade». *Nu* reste han hem för att i sitt mörka hemland och dess forna, mörka hufvudstad vitna om Guds Son. Vi hade 14 timmars resa på hafvet under sorg, vånda och kräkningar. Farkosten rullade ständigt och vattnet spolade däcket. Der, på en enda torr plats, samlades och förblefvo de passagerare, som föredrogo fria luften framför hytten med sin skämda atmosfer och sina sjuka, stönande gäster. Färden gick raskt. Kl. 8 följande morgon sågo vi land. Båten stannade, hindrad af drifis, sedan den förgäfves genom

upprepade ansatser sökt bana sig fram, en sv. mil från Hangö. Vi måste under många vedermödor vandra halfva vägen bland isflakar med vårt bagage. Det var ett egendomligt karavantåg på isen, der små slädar, förspända med gamla, väderbitna, urlakade lotsar, fiskare och sjömän, tjenstgjorde såsom kameler. Vägens andra hälft fingo vi skjuts, som i flygande fart ilade fram med Meijerfelts klippa och Gustaf Adolfs fäste till venster och Gustafsvärn till höger.

I *Hangö* gästade vi häradshöfding von Haartmans, en mycket vänlig, troende familj, hos hvilken vi under föregående finska resor njutit gästvänlighet. Herr v. H. är bror till fru Lavonius, således morbror till den rika konsul O. Ekmans hustru och en slägting till den celebre baron Nordensköld. Hangö har nu tusen innevånare; men var för 10 år sedan helt obetydlig; den växer i samma mån som Ekenäs förminskas, alldeles som de feta nöten på de magras bekostnad; sommartiden är den besökt af 3 à 400 gäster, mest finnar och ryssar. Den anspråkslösa staden saknar kyrka. Vi talade i den tillfälliga kyrksalen. Efter 2 dagars rast fortsatte vi i briljantaste vinter, bländande snö, strålande sol och 10 graders köld till Hyvinge. Lågo der till följande dag, då vi midnattstid framkommo till Petersburg. Furstinnan L:s ekipage mötte vid stationen; sjelf mottog hon oss hjertligt och varmt på trappan till sitt palats klockan ½ 1 på natten.

Hvad skall jag säga om ryska rikets stolta *hufvudstad* vid Nevans strand? En uttömmande skildring skulle svälla ut i volymer. Af hufvudstäder som jag sett — 10 till antalet — påminner han mest om Berlin. Båda, anlagda på jemn mark, bära med sina breda och regelbundna gator, prägel af stelhet, symetri och militärisk disciplin. Petersburg anlades af tsar Peter, skaparen af

den moderna ryska kolossen. Peter var reformator i alla sina verk, för öfrigt en underlig kurre. I motsats till ryska rikets föregående sjelfherskare, hvilka omgåfvo sig med den kristna munkens och orientaliska potentatens nimbus i Moskva, bortsopade Peter alla formaliteter, undvek ceremonier, log åt föråldrade bruk, reste utomlands, införskref utländsk literatur, valde kättare till umgänge, vanstälde gudsbelätet genom att raka sig och andra, klädde sig efter modet, rände omkring såsom det onda samvetet och handterade hyfvel och mejsel och yxa och hammare lika skickligt som svärdet. Ej underligt om mången gammal moskovit trodde honom vara den förklädde antikrist! Ej underligt om han sjelf fann «stugan för trång»! Han ville ha «ett fönster, hvarigenom ryssarna kunde titta ut i det civiliserade Europa». Petersburg blef fönstret. Här, vid den härliga Nevans klara, kalla, blå vatten, röra sig i dag nära en million menniskor.

Om jag en vinterafton står på Palatsbryggan — som förenar Wassiliostroff, med sin handel, sina vetenskaps- och konstakademier, med Nevsky perspektiv — har jag från denna centralpunkt en härlig utsigt. Oändligt långa rader af gaslågor kasta sitt sken öfver staden och Nevan. Här ligger, söder om bron, Vinterpalatset, tsarens egentliga residens, en i arkitektoniskt hänseende märklig bygnad. Midt emot ha vi den ofantliga generalstabsbygnaden med sin façad och triumfport, som leder till stora Morskoy, Petersburgs elegantaste gata med palats till höger och venster. Från Amiralitetsplatsen bredvid utmynna de väldiga gatorna Nevsky, «Artgatan» och Wosnessensky. Helt nära ligger Petersplatsen med en af verldens dyrbaraste och imposantaste arkitektoniska skapelser, Isakskyrkan, med förgyld kupol och kolossala monolitpelare af röd granit. Bronsdörrarna till detta tempel, egnadt åt

Rysslands skyddshelgon, äro de största i Europa; det inre är likt ett grekiskt kors; hufvudaltaret och skiljoväggen effektfulla. I hela bygnaden fins ej ett enda trästycke utom predikstolen. Invändigt herskar ett ständigt dunkel; här finnas många helgonbilder, infattade i ramar, belagda med silfver, guld, perlor och briljanter. Mosaikbilder, oerhördt stora och dyrbara, pryda väggar och tak. Sittplatser saknas alltid i ryska kyrkor; man står, bugar sig, ligger framstupa med pannan mot golfvet och gör sina korstecken. Oaktadt all denna härlighet predikar Isakskyrkan, bygd på sank grund och med en stor och ful tillbygnad såsom stötta, om våra moderna statskyrkosystem och deras vansklighet. Säger icke Jesus: »mitt rike är icke af denna verlden», i Joh. 18: 36? Och dock menar mången troende lutersk teolog, att himmelriket skall gå under, om ej staten längre vill med skramlande polissabel drifva folk till dop, nattvard och vigsel. Annat vitnade den fromme biskopen i Borgå i sitt herdabref för ett år sedan, och han fälde detta yttrande när den omständliga biskopsinvigningen aldrig höll på att taga slut: »jag tror jag går öfver till frikyrkan.» Men — vi voro framför Isaksdômen. På Petersplatsen intill syns imperatorn-reformatorn djerft sätta uppför ett granitblock, statyns pidestal. För öfrigt finnas många statyer och minnesmärken i verldsstaden. Jag kunde här tala om Pavlovsk, den förnäma verldens tillhåll, Peter I:s anspråkslösa palats i sommarträdgården, Petri-Paulikyrkan, som förvarar stoftet af ryska sjelfherskare från Peter den stores tid, Gostinojdvor, verldsbekant basar, det kejserliga lustslottet Peterhof jemte många andra offentliga och enskilda bygnader, men — utom den omständigheten, att det är en verklig köttets späkelse att springa omkring och se allt märkvärdigt här — fruktar jag att trötta. Derför till något annat.

De flesta länder ha sina *typer* — Italien sina lazaroni, Tyskland sina echensteher, Amerika sina runners, Sverige sina «knallar» och «kullor» — så äfven Ryssland. Jag tänker nu på Petersburgs droskkuskar (ischvoschniker) och portvaktare (dvorniker). Den förra klassen är oumbärlig för en resande. Droskkuskarna sitta i långa rader utmed gatorna och auktionera bort sina skjutsar. Ischvoschnikern ser så rolig ut i sin fotsida rock och mössa eller hatt, den senare i sockertoppsform fast upp och nedvänd. Han är lugn, fredlig, godlynt och har svårt för att läsa; tillhör nomadernas slägte; hans verld är hästen, åkdonet och gatan; der äter han sin gurka, lök, rökt stör och grofva bröd och dricker sitt te, öl och bränvin och — är nöjd. Petersburg har öfver 20,000 kuskar. Dvornikern tjenstgör såsom ordningsman, renhållare och gårdvar; han sitter dag och natt utanför porten till sitt hus, insvept i sin pels, äfven vid 30 graders kyla. Utom dessa typer möter man på gatorna bönder, kvinnor ur allmogeklassen, polis, militärer i allehanda uniformer, prester, nunnor, judar, tatarer, embetsmän och kanske — nihilister.

Den ryska bonden säges vara lat och osnygg men mycket höflig och tålmodig. Ett rörande drag hos ryska folket är dess kärlek till barnen, hvilka anses heliga. En stor del bönder har varit slafvar. Ända till början af detta århundrade kunde man läsa i tidningarne annonser sådana som denna: »I detta hus kan köpas en kusk och en holländsk ko, som snart skall kalfva.» Men Alexander II upphäfde lifegenskapen 1861 och löste dermed 40 millioner af sina bröder och systrar ur deras förnedrade stälning. Denna hans gerning kommer mig ständigt att tänka på *honom,* som i egentligaste mening kommit att gifva de fångna frihet från det värsta slafveri, syndens träldom.

Embetsmännen äro kända för sina »långa fingrar». Derför nödgas staten pålägga en så betungande kontroll att öfvervaka falhet och utpressning. När Peter den store talade om att låta hänga en hvar, som stal så mycket att man dermed kunde köpa ett rep, svarade hans hederlige generalprokurator öppet, att ingen enda embetsman skulle finnas kvar. Mer än halftannat sekel har flytt sedan dess, och dock fins ännu denna pestböld på samhällskroppen. Och den *förnämare* offerbocken behöfver ingalunda frysa ihjäl i Siberien; han skickas vanligen till Paris eller Baden-Baden, emedan det är allmän praxis att se «genom fingrarna» med honom. Dessutom äro i synnerhet de högsta ministrarna så öfverhopade med ärenden att, om de än hade ögon som Argus och händer som Biareus — hvilket ej är händelsen — skulle de ej kunna sköta allt.

En annan klass som låter mycket tala om sig är nihilisterna. Folkets fattigdom, slöhet och okunnighet, styrelsens murkenhet, domstolarnas falhet, polisens hårdhet, de högre klassernas lättsinne och flärd, den allmänna kraftlösheten — se här några af de verkliga eller förmenta orsakerna till denna rörelse! Nihilismen, «det unga Ryssland», skrifver på sitt program: »bort med personlig egendom, all skilnad mellan rik och fattig; bort med äktenskap och religion!» Tusentals nihilister planera om blod, hämd och omstörtning; tiotusentals förbanna religionen såsom en presternas invention att förfäa menskligheten. En slik politiker fälde en gång detta yttrande: »Om du ej hjelper dig med näfrätten, skall hvarken Gud eller djefvulen göra det. Nej, denna näfve är min Gud, när näfven ruttnat, har äfven min Gud ruttnat.» Nihilismen vågar allt; ålägger derför sina ledamöter absolut jemlikhet, ömsesidig ansvarighet, blindt förtroende och fullkomlig sjelfuppoffring. Huruvida dess omstörtningssystem skall lyckas eller ej, får framtiden utvisa.

Jag nämde vår *värdinna*. Hon är ett 43-årigt, ståtligt och fylligt fruntimmer med 5 barn, enka sedan 5 år tillbaka. Hennes man, furst L., var öfverceremonimästare hos kejsar Alexander II och omtalas såsom en utmärkt man af lutersk tro. Han härstammade från de livoniska furstarna under medeltiden. Hennes farfar, grefve P., generalguvernör öfver Petersburg i kejsar Pauls dagar, var ledaren i den komplott som strypte nämde monark. För 15 år sedan blef hon förd till Herren i främmande land genom att höra en text öfver helvetet af en mycket bekant person, som numera förnekar de eviga straffen. Hennes barn få uppfostras såsom luteraner. Hon bebor det charmanta demidoffska palatset, som mannen inköpt för en million rubel; derjemte eger hon tvänne stora gods i Kurland och Liffland. Hos henne ha vi det som hemma, blott mycket bättre. Vi bebo 2 de elegantaste, verkligt furstliga rummen i festivitetsvåningen. Allt är här guld och silfver och säver och mosaik och malakit och marmor. I hennes jemförelsevis enkla hus finnas 15 manliga tjenare, de flesta gifta, i följ. rangordning: hofmästare, taffeltäckare, löpare, köksmästare, schveitzar, 1:a dvornik o. s. v. Den kvinliga tjenstepersonalen börjar med kammarjungfrun och 1:a bonnen. Kaffe serveras kl. 8, frukost-middag med 4 à 5 rätter kl. 1, te kl. 4, middag kl. $^1/_2$7 och te kl. 10. För läckermunnar kan jag nämna, att kaffe och te är öfverdådigt godt. Hvarannan morgon serveras kalkon och hvarannan någon annan delikatess. Efter frukosten gemensam morgonbön på ryska, då barn, tjenare och gäster bedja en efter annan helt kort; så läses ur bibeln, hvaröfver den, som känner sig manad, gör några tillämpningar. Så vidtager barnens undervisning under den unga tyska guvernörens ledning.

Intet land drifver språkstudier så som Ryssland. En civiliserad ryss måste åtminstone tala *ett* främmande språk.

Många familjer ha tysk barnpiga, fransysk informator och engelsk guvernant på samma gång, så att barnen från barndomen lära tre språk. Hvarje dag talas här fyra språk; sjelf känner vår värdinna sex fullkomligt; också var hon den bästa tolk vid mina ryska föredrag. Här aflöser den ene «professorn» den andre hela f. m. Prinsessan egnar sig nästan uteslutande åt barnens uppfostran, enär hennes missionsverksamhet blifvit så begränsad och kringskuren. Måhända är hon häri något sjelfvisk, men hvilken menniska har ej sin skugga? Dock är hennes högsta önskan rörande sina gossar den, att de må blifva missionärer i Ryssland. Hon betraktas naturligtvis som en afgjord s. k. paschkovit, och den hemliga polisen kretsar ständigt omkring hennes hus. I likhet med andra misstänkta personer får hon underkasta sig att hvarje bref från eller till henne öppnas. Hon vågar ej ens gå på gatan med sin stora ryska bibel utan fodral af fruktan att blifva anhållen. I palatset bredvid bor hennes äldre syster (ännu mer begåfvad, fast något tvär i vändningarna), gift med en prins G., som lefver såsom privatman. De sakna barn. De sägas ega närmare en mill. rubel i årlig inkomst.

Oaktadt ryska adeln i allmänhet icke är rik, finnas dock enskilda med ofantlig förmögenhet. En grefve Scheremetieff hade under slafveriet öfver 300,000 själar; grefve Orloff-Davidoff innehar ½ million tunnland jord; familjen Strogonoff besitter ett helt rike och Demidoffska slägten förtjenar enormt på sina grufvor. — I Ryssland fins ingen aristokrati i samma mening som vi hafva den, eller som man talar om Tysklands baroner, Englands noblemen och Frankrikes gentilhommes. Peter den store föraktade och tillbakasatte de gamle furstarna och bojarerna; han skapade i stället grefvar och baroner i mängd t. o. m. af kajutvakter, judar, negrer och bagarlärlingar, och visar i detta som i mycket annat stor likhet med XI:e Karl.

Deraf kommer det sig att många tatariska och kaukasiska furstar äro ytterst fattiga. Hundratals få ej visa sig vid hofvet eller i societeten. Ja, en furst Krapotkin lär än i dag söka sitt bröd såsom åkardräng. Visst kan man vanligen känna igen adelsmännen på hans vesteuropeiska drägt, köpmannen, grof och skäggig, i svart mössa och lång, skinande rock, presten med sitt oklippta hår och fladdrande kåpa och bonden eller arbetaren på hans yfviga skägg och illaluktande, flottiga fårskinspels; men de olika klasserna äro dock mer förbrödrade än hos någon annan europeisk nation.

Här torde platsen vara att nämna något om de *andliga rörelserna* bland Rysslands hundra millioner menniskor. Ryssland är grekiskt katolskt; derom erinras man öfverallt. Kyrkorna, kapellen, ikonerna (husgudarne), relikerna, korstecknen, presterna och folket — allt säger oss det. Högsta andliga myndigheten ligger i händerna på den heliga synoden, som åter regeras af generalprokuratorn (Rysslands ecklesiastikminister), hvilken i sin ordning rekryteras af tsaren, kyrkans öfverhufvud. I allmänhet är presterskapet mycket okunnigt. För det synes helgonbilder, ceremonier, korstecken, drägt, hår och skägg — kort sagdt: yttre bruk — utgöra kvintisensen af kristendomen. Så t. ex. betraktar och beundrar en gammal ryss sitt skägg på samma sätt och af samma motiv som kinesen sin hårpiska eller tataren sin flintskalle, d. v. s. som vilkor för saligheten. «Hvar», frågade en gång en patriark i Moskva, «skola de som raka sina ansigten stå på den yttersta dagen? Bland de skäggige rättrogna eller skägglösa kättarna?» Svaret var gifvet; Kristus känner då igen de sina pa — skägget. En furstinna T. berättade här om dagen för min hustru, att på hennes svågers gods bodde en ung, älsklig, vacker prest. Hon är troende och plägade ofta tala med den nye församlings-

läraren i andliga ting, hvaraf han var djupt intresserad. Han dog förliden höst. Dagen förut besökte hon honom och under samtalet fick hon veta, att ett nytt testamente icke ens fanns i prestgården. Hon anskaffade ett sådant. Han dog följande natt och hans sista ord voro: »prinsessan T., mer om Jesus, mer om Jesus!»

En ortodox ryss får under inga vilkor lemna landets tro; i sådant fall hemfaller han under kriminallagen och brännmärkes såsom affälling. Lika naturligt synes det honom att en tatar är muhamedan, en polack romersk katolik och en tysk eller finne protestant, äfven såsom ryska undersåter. Till följd af denna intolerans mot affällingar — hvilka här lära uppgå till 11 millioner — behandlas dessa mycket hårdt. Jag tänker nu ej så mycket på raskolnikerna, de konservativa ryssar, hvilka under århundraden afsöndrat sig från kyrkan, som de egentliga *sekteristerna*. De äro många med många olika namn. Bland dem utmärka sig protestantiska molokaner, Rysslands presbyterianer, och stundister, evangeliska protestanter, genom en sann hjertats fromhet. Molokanerna äro enkla, allvarliga och bibelkunniga. Normen för sin församlingsordning hemta de från den första kyrkan; de sakna aflönadt presterskap och kyrkor, iakttaga (i likhet med kväkarne) hvarken dop eller nattvard, samlas i enskilda hus, sjunga psalmer, bedja, läsa bibeln och fira lördagen såsom hvilodag. Deras antal stiger till flere hundra tusen och de äro verksamma missionärer. Arbetet är ej heller förgäfves. Ryska bondens hjerta är en god jordmån. Han är hvad man säger «religiöst anlagd», trånar efter något bättre och sannare än grekiska kyrkan ger honom. Man kan se detta på hans allvar vid sina gudstjenstbesök. Han är flitig kyrkogångare, gör sina korstecken, begår nattvarden, offrar flitigt, fastar länge och som en verklig asket och företar pilgrimsfärder. Här kan jag ej under-

låta att erinra om Napoleon I:s yttrande till en dam på en af Paris' bulevarder, då han en dag mötte en fattig arbetare, hvilken med en tung börda på ryggen ej gick ur vägen för kejsaren. Denne anmärkte småleende: «respekt för bördan» och vek af vägen. Nöd och behof väcka deltagande. Men bonden känner ej Guds ord och Jesus, som burit våra synder och bär våra bördor. Om hans okunnighet i bibeln utgör följande ofta omtalade anekdot ett slående bevis. En prest frågade en bonde om han kunde uppräkna personerna i den heliga treenigheten. Utan tvekan svarade denne: «huru, skulle jag ej veta det, bathjuschka (lille far)? Hvar menniska vet ju att det är Frälsaren, Guds moder och S:t Niklas, undergöraren.» Jag har här hört att många icke känna Kristus ens till namnet; andra tro honom vara ryss, derför förfölja de judarna. När skall väl »rättfärdighetens sol» uppgå öfver detta land?

* * *

Den ryska aristokratien har under menniskoåldrar beherskats af den moderna franska bildningen. Paris' salonger, såväl demimondens som stora verldens, hafva utgjort skolan, hvari den ryska adelsmannen afslutat sin bildning. Men från den frivola verldsstaden hafva många ryssar ofta af helsoskäl rest ned till Medelhafvet eller franska Schweitz, och der har evangelium nått dem på det språk, som blifvit den ryska aristokratiens modersmål. Andra hafva åter från resor i England medfört liknande intryck. Redan mot slutet af sextiotalet hade sålunda af högtstående män och kvinnor i Petersburg bildats en krets, som i stillhet samlades omkring Guds ord. Härifrån utgick en inbjudning till den bekante lord Radstock i England. Han mottog kallelsen; han kom öfver till Petersburg passionstiden 1874 och fortsatte äfven följande vinter sitt evangelisationsverk derstädes. Det var här nå-

got oerhördt att se en engelsk eller irländsk lord enkelt och anspråkslöst — icke i kraft af ett embete, utan till följd af hjertats maning — stiga fram och i ett blandadt sällskap tala Guds ord; att se honom knäfallande bedja för sig sjelf och de närvarande och sedan höra honom på franska eller engelska okonstladt vitna om Jesus Kristus, syndares frälsare. Hans ständiga ämne var frälsningen i Kristus, hvilken *nu* måste anammas, emedan Jesus sjelf stod framför syndaren och tillbjöd honom den. Man hade lärt att betrakta den uppståndne Kristus blott som en himlakonung, den der i oändligt majestät omgifvit sig med en helgonskara, ett slags hofstat, medelst hvilken han mottog menniskors böner och tillbedjan. Till och med fromma sinnen hade svårt att frigöra sig från en trälaktig fruktan för Guds Sons majestät. Dessa suckade under syndabördan liksom grekerna, hvilka vände sig till Herrens tjenare Filippus, sägande: «vi vilja se Jesus» (Joh. 12: 21), och, liksom apostlarne efter Kristi uppståndelse, blefvo de «glade, att de sågo Herren» (Joh. 20: 20).

Radstocks vitnesbörd måste medföra sin verkan. Bland Petersburgs förnäma och rika kretsar började en andlig *väckelse*. Flere blefvo verkligt omvända och deras omvändelse påminner mycket om den etiopiska hofmannens i Apg. 8: 26—39. Bland de få *herrar*, som här och då öfvergingo «från mörkret till ljuset», möta vi tre män: grefvarne Bobrinsky, f. d. minister och general, och Korff, f. d. hofmarskalk, samt Paschkoff, f. d. öfverste. Den sistnämde blef rörelsens synliga ledare. Han öppnade sitt hus och hjerta för Herren. Hans familj följde exemplet. Samtidigt kom Londoner-traktatsällskapets sekreterare dr Craigh till Petersburg för att söka ett nytt fält för sällskapets verksamhet. Han blef mottagen med öppna armar. Kejsaren hade just vid denna tid meddelat tillåtelse att sprida bibeln på landets eget språk. Man dri-

stade sig till och med att bilda ett ryskt traktatsällskap.* Det rysk-turkiska kriget öppnade äfven ett nytt arbetsfält för den evangeliska brödrakretsen i Petersburg. Män och kvinnor täflade om att af kristlig kärlek göra tjenst vid lasaretten för sjuka och sårade. Adliga personer af högsta rang, furstar och furstinnor, träffade man i utöfning af denna samarittjenst, bringande läkedom för både kropp och själ. De öfverfylda ryska fängelserna anvisade nya dörrar för dessa frivilliga diakoner och diakonissor.

Paschkoff var sjelf en den mest nitälskande arbetaren äfven på detta fält. Till och med hos enskilda fanatiska nihilister lyckades det honom att, trots den principmässigt utvecklade ateism och materialism, bakom hvilken de förskansat sig, vinna tillträde för den kristliga sanningen. Ett enda exempel. I ett fängelselasarett påträffade han en gång *ett offer* för nihilisternas hämd, på det gräsligaste misshandladt. Det var en ung student, som sjelf tillhört omstörtningspartiet, men af kamraterna misstänktes för att umgås med förrädiska planer. Han blef derför en natt öfverfallen, och som de trodde, dödad medels dolkstygn. För att göra sitt offer oigenkänligt, öfveröste mördarne hans ansigte med svafvelsyra. I detta tillstånd blef han funnen på gatan, och man lyckades bringa honom till lif igen. Emellertid voro hans ögon uppbrända och hans utseende så gräsligt, att man var tvungen att gömma hans förstörda och vanstälda anlete under en mask, på det menniskor skulle kunna fördraga hans åsyn. Sådan fann honom Paschkoff, olycklig, blind både till kropp och själ och uppfyld af bitterhet mot Gud och menniskor. Men också i detta förmörkade inre trängde omsider evangelii ljus. Paschkoff antog sig honom som en fader. Då han blef frigifven, förde han honom till sitt eget hus. Här fick han lära att läsa de blindes skrift och fördes se-

dan för helsans skull ut på landsbygden till en af Paschkoffs vänner, grefve Bobrinsky. Under allt detta kom han till insigt om att den fruktansvärda hemsökelse, hvaraf han drabbats, var en underbar nådens väg, som skulle föra honom till frälsning. Två år efter det han lefvat som en inrotad ateist och nihilist, omtalar han sig sjelf, trots alla sina lidanden, som ett saligt Guds barn. Denna glädje har han gifvit uttryck i en traktat, som bär öfverskriften: «Han älskar mig!» och i detta slags författareskap har mannen funnit en lifsgerning, som skänker honom den rikaste tillfredsställelse.

Men Paschkoff, hans två bröder och många systrar från hofvet och ur societeten inskränkte ingalunda verksamheten till offentliga anstalter. Än fann man dem i enskilda hem, än i värdshus, der åkare och hyrkuskar samlades på lediga stunder, än i fabrikerna — med ett ord: allestädes der de fattigaste och mest förkomna menniskor plägade samlas. Hvarje söndagsafton inbjöd t. ex. Paschkoff alla, som ville komma, till husandakt i sitt eget hem. Detta strålande palats herbergerade sålunda stundom 12 à 1400 arbetare och fattiga.

Och hvad gjorde den ortodoxa kyrkan? Den väcktes ur sin dvala; den började först att predika sina läror; men ingen förstod dem. Så vände den sig mot nihilismen — som olyckligtvis börjat och fortgått samtidigt med den evangeliska rörelsen och förstått att insmuggla revolutionära proklamationer bland de andliga skrifter som spredos — och slutligen satte den en dam mot traktatsällskapets verksamhet. Våren 1881 förbjöds Paschkoff fortsätta sitt arbete och måste för någon tid lemna landet. Återkommen samma höst började han dock på sina gods att sprida evangelium. Han är nämligen i besittning af vidsträckta egendomar i guvernementen Moskva, Nischnij-Novgorod och Tambov samt fabriker i guvernementen

Orenburg och Ufa. Bland annat bygde han rikligt inrättade hospital åt sina arbetare. Dylika hafva flere af inre-missionsvännerna upprättat på sina gods. På det hela taget ser det ut som hade första frukten af det motstånd, som reste sig mot missionsarbete i hufvudstaden, varit den, att verksamheten nu fördelades kring hela landet. Den ryska aristokratien, hvars medlemmar i allmänhet vistas i hufvudstaden, då de icke resa i utlandet, har merendels sin förmögenhet i egendomar, spridda öfver hela landet. Så t. ex. har Korff egendomar dels i Östersjöprovinserna, dels i det inre af Ryssland. Här täflade nu de furstliga och adliga missionsvännerna att bygga hospitaler, arbetshus, barnkrubbor och skolor, under det biblar till tusental gratis utdelades.

Alexander II, som var mycket tolerant i religiösa angelägenheter, hade under tiden blifvit mördad. Hans son och efterträdare har deremot anslutit sig till den grekisk-ortodoxa kyrkan för att medels denna dämma de förhärjande krafter, hvilka hålla på att undergräfva samfundets grundvalar. Han utnämde sin lärare, den energiske Pobedonozseff, Paschkoffs personlige fiende, till generalprokurator, en verksamhet, som denne började med ett nytt förbud mot Paschkoffs sammankomster. De evangeliska tillstälde detta oaktadt möten i sina hus, hvarvid hundratals åhörare kommo tillsammans under namn af «visiter». Dessa möten blefvo rikligt välsignade och fortgingo till april 1884.

Då kallade öfverste Paschkoff de evangeliska ryssarna från skilda delar af det stora riket till en konferens i Petersburg. Målet var att ena de kristna till gemensam missionsverksamhet och stärka hvarandra genom uppbyggliga samtal och bön. Till detta möte kommo 25 à 30 ryska bönder, representanter från molokaner, stundister, mennoniter (tyska baptister, som ej antaga krigstjenst) m.

m. Bland paschkoviterna såg man Korff, Scherbienen och åtskilliga damer; dessutom den lärde armeniern Amirchan Jantz, två finnar (Björkenheim och Boije), två svenskar (Höijer och Lind), två engelsmän (Bedæcker och Radcliffe) och två tyskar (Kargel och Schiewe). Konferensen hölls påsktiden och man samlades än hos Paschkoff, än hos Korff och än hos furstinnan L. Under måltiderna sutto enkla bönder i grofva, fotsida skinnpelsar och tjocka halsdukar sida vid sida med — skall jag säga några bland Rysslands rikaste och anseddaste män och kvinnor? Man sökte förverkliga Herrens ord: «*En är* eder mästare och I ären alle bröder.» Flere bland dessa enkla trosvitnen hade lidit bojor och fängelse. Ögonvitnen säga att mötet var oförgätligt. Men det blef plötsligt afbrutet. Polisen upptäckte nihilistiska skrifter i något kvarter, der bönderna tagit in. Dessa senare blefvo underkastade förhör och frikända, men konferensen uppdagades och de skickades till sina hemorter. Sedermera upphäfde den heliga synoden »ryska traktatsällskapet», påbjöd att alla sällskapets skrifter skulle brännas och landsförviste Paschkoff och Korff, då de ej ville underkasta sig att «icke vidare tala eller lära i Jesu namn.» Dessa båda bröder hafva sedan dess med sina familjer vistats utomlands i England, Frankrike, Tyskland och Schweitz. Bobrinsky, hvilken ej tagit del i nämda konferens, har för sina barns uppfostran under många år vistats utomlands. Vi träffade honom i Paris och Lausanne vintern 1880. Alla tre vitna allestädes om Kristi kärlek.

Som öfverste *Wasili Alexandrowitsch Paschkoff* är ledaren i den religiösa rörelsen i Ryssland, torde det vara af intresse att närmare känna honom. Han är nu omkr. 55 år gammal. Han var fordom öfverste vid Chevaliergardet och lefde fjerran från alla kristliga intressen. Med sin hustru, född grefvinna Czernicheff-Krouglikoff, har han

4 barn. Genom sin ofantliga rikedom — han är en af Rysslands rikaste godsegare, och detta säger mycket — sitt enkla, rättframma väsende och framför allt sin kärlek till Herren utöfvar han ett utomordentligt inflytande på den evangeliska rörelsen bland hemlandets millioner. Han följer noga med Ryssland, understöder missionen öfverallt der han kan.

De förnäma damer, som dela hans öfvertygelse, bistå honom troget i arbetet för Guds rike. Deras lilla församling här blomstrar och förökas dagligen, oaktadt bristen på någon mensklig ledare och det yttre trycket — alldeles som Israels folk i Egypten. — Skriftspridning, offentliga möten och söndagsskolor äro förbjudna; de ringa bröderna vitna dock oförskräckt, ehuru de derigenom mången gång riskera plats och hemvist.

Församlingen — uppgående till öfver 100 personer, som söndagligen fira Jesu död efter det ursprungliga sättet i Apg. 2 — tarfvar likvisst mera ordning och harmonisk verksamhet. Den har derför i dagarna bland sig utsett rådgifvare eller s. k. äldre. Gårdsdrängarna Alexander och Peter S., mjölkbudet Alexander I., arbetaren R. och sadelmakarebiträdet Elias utgöra de tjenande bröderna. Församlingen ansluter sig närmast till de öppna plymuthbröderna. Många medlemmar äro baptister i dopfrågan. Den bekante trosveteranen Georg Müller, som länge vistats i Petersburg, är deras andlige rådgifvare. De flesta äro mycket afgjorda för Herren och mena, att en »ljum» kristen är högst beklaglig: ingen glädje har han i verlden, ingen heller bland Guds vänner; utan nytta för Kristi rike går han såsom en nolla genom tiden och finner i de flesta fall himmelens port stängd i evigheten. Guds ord har samma verkan som ett tveäggadt svärd eller plogen, hvilken kastar snödrifvorna åt sidan eller skär torfvan, äfven den hårdaste lilla torfva, *i sär*.

Det är synnerligen rörande att se, med hvilken kärlek dessa trossyskon af så skilda samhällsställningar umgås; damerna behandla tjenarne vid sammankomsterna som verkliga bröder och dessa iakttaga å sin sida den takt, som deras ställning ålägger. Också hafva de gemensamt stridit och lidit för sin tro; gemensam nåd och nöd förbrödra dem. Generalprokuratorns falkögon spejar efter dem öfverallt, och de äro fullt medvetna om, att de hvilken dag som helst kunna landsförvisas eller skickas till Siberien. Här om dagen t. ex. var ett mera besökt möte utsatt, vid hvilket jag skulle tala; men man visste att polisen hade spår på mig, hvarför det blef inställdt. Om jag predikat, hade min dom blifvit den, att lemna landet inom 24 timmar. Dessutom hade mina åhörare blifvit kompromotterade, hvilket varit obehagligast.

När den lärde Chr. Hansteen på resan till Siberien hade audiens hos konung Karl Johan, gaf denne honom följ. råd: »*Souvenez vous, monsieur, que le sol de la Russie n'est pas le même, que le sol de la Norvège; ici vous pouvez dire tout ce que vous voulez, mais c'est une autre chose dans la Russie. Il ne faut pas se mêler dans la politique*». Detta råd gafs 1828 vid resan till Petersburg; det gäller än mera i våra dagar. Vid ett möte, som jag hade, företog sig en missionär Lind att betona nödvändigheten för en menniska att redan i tiden veta sin ställning till Herren: »lika väl som en kejsares son *vet*, att han är det.» Hans liknelse om kejsaren höll på att kosta honom friheten; om jag icke mellankommit, hade hans tal ansetts politiskt och han måst följa polisen till fängelset.

Oaktadt denna stränghet, särskildt mot paschkoviterna, och detta ständiga spioneri på oss — min hustru och mig —, hafva vi under vistelsen här haft många tillfällen att vitna för svenskar, finnar, ryssar och tyskar, mest

på det sätt, att vi blifvit kallade af någon lagligt erkänd förening såsom t. ex. finska nykterhetsföreningen och kristliga ynglingaföreningen. Dessutom hafva vi haft möten i enskilda hus, såsom t. ex. hos enkefriherrinnan V., fruarna T. och V., furst G., furstinnan L., fröken K. o. s. v. Hvarje lördag mellan 1/2 5 och 6 håller den lilla ryska församlingens damer ett bönmöte, alltid på olika ställen. Det första, hvari vi deltogo, hölls den 20 februari hos enkefriherrinnan V. Dit kommo den ena efter den andra med biblarna i bokväskor, som se ut som matkorgar: enkeprinsessan G. med två döttrar, prinsessorna G. och L., fru M., systrarna Alexandrine och Constance K., två andra fruntimmer samt f. d. baptistpastor K., hvars familj bebor några rum hos vår värdinna. Sedan vi en efter annan bedit och tackat Herren, betonade jag vigten af ett personligt och högt vitnesbörd för vår Frälsare, till hvilket min hustru fogade några ord. Så var det enkla bönmötet slut.

De *damer*, hvilka vi sett deltaga i dessa uppbyggelsestunder, äro följ.: två prinsessor B.-M. (den yngre är troende, men bevakas och följes ständigt af sin mormoder), prinsessorna D.-K. (*»Elle est l'original de tous les originaux»*, försäkrade storfurstinnan Eugenie af Oldenburg min hustru här om dagen), två G. (den ena med ytterligare två döttrar), G. och L. och de ogifta furstinnorna B.-T.-W. och T.; grefvinnorna C.-K., Hélene och Marie P. (den ena med två döttrar), Hélene och Marie S. (den förra gift med den ryktbara generalen, den senare enka); friherrinnan V. (med tre döttrar); fruarna I. från Viborg, Karamsin (f. d. furstinna Demidoff, finska till börden, som nu bor i Helsingfors och der visat mig mycken vänlighet; hennes son, som dog för något år sedan, omtalas äfven i svenska tidningar såsom en bland Rysslands rikaste män), K. (född prinsessa B.-T.-W., hvars man, af svensk

extraktion, egendomligt nog är grek, under det att hon, född ryska, är protestant), M., O. (med två döttrar), T., T. (syster till öfverste Paschkoffs fru), W. (hvars bekantskap vi gjorde i Schweitz 1880, då hennes man ännu lefde), Z. (svägerska till den bekante grefven-missionären) och Z.; samt fröknarna Alexandrine och Constance K. (den senare en mycket allvarlig, afgjord, begåfvad och anderik predikant), Marie och Nathalie K., P. (som utger »Ryska arbetaren» och tjenstgör såsom tolk åt främmande talare; hennes moder, nyss död, var en nitisk missionär när den andliga väckelsen började i Petersburg); samt en ung T. Visserligen får man se en och annan *herre* vid dessa möten eller enskilda bjudningar, såsom t. ex. en grefve C., prinsarna G. o. s. v., men de hafva aldrig slutit sig till rörelsen i *den* meningen, att de »bränt sina skepp», rifvit bryggan mellan sig och fienden, d. v. s. af verkligt behof efter sanningen. De landsflyktige ledarne för väckelsen i Petersburg äfvensom de flesta här ofvan angifna damer återfinnas — fast under fingerade namn — i «Serge Baturin», en tidsbild från väckelsens början.

Att jag så länge uppehållit mig med våra ryska vänner och deras möten, har skett af det skäl att vi, min hustru och jag, dagligen under en månad haft gemensamt umgänge med dem omkring Guds ord.

Många mena att menskliga lagar under alla omständigheter böra åtlydas. Sådant är dock *stridande mot Guds ord.* Hvad säger oss t. ex. Apg. 4: 19? Kristus har *befalt* sina vitnen predika evangelium i hela verlden. Kejsare och furstar må neka att erkänna den konung, i hvars namn de gå, myndigheter må förhindra och utdrifva dem — hvad mer? I kraft af sin konungs öfverherskap behöfva de ej känna sig besvärade af att begå en olaglighet, våldföra folkrättens grundsatser och insmugla förbjudet gods. Handla de än utan menniskors tillstånd, mot

deras vilja och bud, som regera de länder, dit de komma, borde de dock veta att Kristi bud: «*gån och lären alla folk*» befullmägtigar hans sändebud att kringsegla jorden, stanna vid hvarje ö, passera hvarje gräns, klappa på porten till hvarje palats, tilltala hvarje krönt hufvud, i alla riktningar genomvandra hvarje rike och i alla konungars *konungs namn* vitna inför hvarje menniska. — Tolf män af Israel bespejade Kanaan. Alla plockade eskolsdrufvor och ansågo landet godt. Tio försäkrade det dock vara ointagligt med himmelshöga fästningsvallar och beväpnade jättar — kanske förfäder till Goliat af Gath? Två ansågo att landet kunde eröfras genom att lyda och gå framåt under Guds kommando. De förra saknade *förtroende till Gud,* glömmande hans under i Egypten, vid Röda hafvet och i öknen; de förlorade allt. De senare hade i Herren sin starkhet och vunno allt. Till hvilkendera slaget hör du, min kristen? Spejare äro ute på rekognosering än i dag. Är Ryssland ohjelpligt hemfallet åt mörker och vidskepelse? Är Herrens arm för kort att han ej kan hjelpa?

* * *

Samtidigt med denna rörelse fortgår en annan bland bönderna i södra Ryssland. Der finnas talrika tyska kolonier, hvilka ej blott bevarat sitt modersmål utan äfven sin fäderneärfda tro och bekännelse. Dessa sälta omkring sig med stor välsignelse. — I senaste tid har man äfvenledes hört om en tredje, mycket egendomlig väckelse bland judarne i Bessarabien. Den uppkom under den frenetiska judeförföljelsen i Syd-Ryssland 1882. Den judiske advokaten Josef Rabinovitz har efter en resa, som han samma år företog till Palestina, närmat sig kristendomen och hans församling är stadd i stark tillväxt. I denna rörelse råder mycken oklarhet och icke så litet famlande

mellan ljus och mörker, så att man svårligen kan förutsäga dess framtid.

Här finnas — utom öfver hundra grekisk-katolska kyrkor — äfven flere romersk-katolska och många protestantiska; ja t. o. m. armenier och muhamedaner hafva sina gudstjenstlokaler. Bland protestantiska har jag mest besökt engelsk-amerikanska församlingen och svenska missionsförbundets medlemmar och vitnat på deras möten.

Min hustru har äfven begagnat tillfället att tala i olika kretsar, merändels i sedlighet och nykterhet. Den fattiga finsktalande nykterhetsföreningen har ock såsom tacksamhetsbevis för hennes osparda möda gifvit henne en emaljerad silfverbrosch i blått med inskrift 2 Kor. 5: 14. Deras lokal städse packad till trängsel. Franska kyrkan erbjöds henne af pastor Crottet, men polisen förbjöd detta möte på grund af hennes internationela program. Ordet «internationel» är salt i ryssens öga och ett salt som svider. En gång uppläts finska församlingens skolhus, en annan gång finska *jernvägsstationen* till våra föredrag. Vid senare tillfället var en ovanlig mängd finnar samlad. En stark kordong af rysk polis omringade oss och gaf åt det hela ett intryck, som var gripande. En annan gång under den s. k. smörveckan hade vi inbjudit omkr. 125 finska åkare på kaffe och Guds ord. Tvänne gånger talade jag på tyska ynglingaföreningen, vid senare tillfället i st. f. vice ordföranden, pastor Dober. Furstinnan L. arrangerade äfven några möten för oss hemma, hvarom hon dock på förhand måste underrätta vederbörande för att slippa vidräkning. Sista mötet hos henne afsåg finnar och svenskar. Till detsamma inbjödos de tvänne finska senatorerna, general Kræmers, öfverste Sirelius' familj, fyra pastorer med fruar, fröken Nicolai m. fl. Bland svenskarna voro svensk-norska ministern (herr Due visade oss mycken vänlighet och skickade mig

t. o. m. medicin under de två dagar jag måste hålla mig inne för förkylning; hans stora intresse tycks för öfrigt gå upp i — misstar jag mig, om jag säger: kuriosa, antikviteter och musik? Sjelf förefaller han ett märkvärdigt kuriosum), baron Ramel, herrar Stadling, G. Sterky o. s. v. inbjudna.

Den 4 mars företog jag en utflygt till *Kronstadt*, som räknar en garnison på 45,000 man och en befolkning på 10,000. Derunder hade jag godt tillfälle att pröfva de små, fula, finska hästarnes seghet, ity att jag måste resa 2 mil på släda öfver Finska viken. Aflade besök hos en originel gammal norrman derstädes, höll föredrag på missionsförbundets anspråkslösa lokal och gästade dess missionär för en natt. — En länge tilltänkt färd till Moskva uppgafs af flere skäl. Det hade varit värdt en tunna guld att se och lära känna denna ursprungliga, egendomliga hufvudstad, men den tunnan fanns ej.

Under vår vistelse hos furstinnan L. hafva vi hos henne mött *tvänne personer*, som mycket intresserat sig och verkat för Rysslands andliga väl. Den ene är doktor Bedæcker från England, den andre divisionspredikanten pastor Faltin från Kischinev. Båda äro omkring 60 år gamla och båda hafva från de ryska vännerna mottagit mången «katarina-rubel» för sina säregna missioner. Den förre är plymutare, den senare luteran. Bedæcker har under 10 år rest och verkat i Ryssland. Han kom hit den 24 februari och mottogs med öppna armar af vår värdinna och ryska vänner. Faltin är en gladlynt och vänlig man och en stor judemissionär. Han anlände ett par dagar sedan Bedæcker lemnat oss för Finland.

Min hustru har haft all möda ospard att få *det hus öppnadt*, hvilket öfverste Paschkoff stält till hennes förfogande. Hon har för detta ändamål icke blott haft audiens hos kejsarinnan — nu för andra gången —, utan äfven

besökt storhertiginnan Eugenie af Oldenburg samt dennes hofmästarinna, fru Narischkin, inrikesministern grefve Tolstoi, kejsarinnans sekreterare geheimerådet Ohm och stadschefen general Gresser m. fl., och haft långa underhandlingar med dem. Oaktadt de alla tycktes inse nyttan af de två kvinliga inrättningar — en asyl för s. k. fallna kvinnor och ett billigt herberge för fattiga sådana, helst svensktalande — som der skulle öppnas, blef hon dock afspisad med ett bleklagdt nej. Kejsarinnan föres bakom ljuset och saknar dessutom nödig insigt, intresse och energi; de andra ledas mer eller mindre i generalprokuratorns band. Divisionsgeneralen prins B.-T.-M., som intresserat sig för saken och med hvilken vi sammanträffade på en middag hos hans måg, angaf 4 förmenta skäl för afslaget: 1:o) att min hustru vore paschkovit, 2:o) att hon, medan ena hemmet fortgått, stält detsamma under uppsigt af en paschkovitisk föreståndarinna, 3:o) att hon i svenska tidningar låtit skrifva om sitt förra besök i Petersburg och 4:o) att hon talade offentligt, hvilket stötte ryssarne för hufvudet.

Att för öfrigt meddela *allt* hvad jag här sett och hört är omöjligt. Det kan vara *nog att nämna,* att jag många gånger passerat de största gatorna, företagit tvänne utflygter utom Petersburg, mätt Marsfältet i alla riktningar, besökt judekvarteren, några restaurationer och utställningar, åkt efter finnhästar och trojkor och på de egendomliga gröna slädarna öfver Nevan, begapat nunnor på deras tiggarfärd, prester vid deras andäktiga förrättningar och en storståtlig likbegängelse i Isakskyrkan, hvarvid sjelfva metropoliten var närvarande, åsett soldaternas exercis, böndernas tokroligheter, karuseller på is och de bekanta rutschbanorna samt Newsky kloster utanför vallarna, hört språkförbistringen och den omtalade ryska korsången, genomlefvat «smörveckan» (tvillingsyster till karnevalsvec-

kan i romersk-katolska länder), lekt med finska fattigmansbarn och inhemska småprinsar, luktat lök och smakat surkål, deliciösa blenier eller pannkakor och ryska ståndens namnam, köpt upplysande taflor och bjärta målningar ur ryska bondelifvet samt målade garneringstuppar, lackerade skålar och småslefvar, läst klafven om Rysslands underliga reglering utan parlament men med 14 ståndsklasser, blifvit kallad till poliskammaren, mönstrat tsar Peters skicklighet i snickeri, smed-, slöjd- och svarfvareyrket, förvånats öfver ryssens förnöjsamhet med sin gurka, salt och svarta bröd m. m.

Under vistelsen i Petersburg hafva vi erhållit åtskilliga *jobsposter:* att justitierådet Rabe aflidit och landshöfding Charpentier skjutit sig, att engelska trosvitnet W. E. Boardman, amerikanska nykterhetstalaren I. B. Gough och danska missionsvännen C. A. H. Kalkar nedlagt pilgrimsstafven, — alla tre i hög ålder —, att svenska missionsförbundets utsände Hammarstedt och Karlsson blifvit hemsända från Arkangelsk, att de landsflyktige ryssarna Korff och Paschkoff icke hafva några utsigter f. n. att få återvända hem, att körsnären D. Forssell gjort en stor konkurs och dragit många med sig i fallet, att svenska tullfrågan gått af stapeln och att samvetskvalen drifva fram det ena offret efter det andra i de ruskiga småländska brännerimålen. *Goda nyheter* äro: att det 80-årige trosvitnet G. Müller rest till södra Amerika, Trotters och unga Waldegrave styrt kosan till Australien samt Reg. Radcliffe verkar i Canne och än längre söderut. — — — — — — — —

Gamla Karleby, **Finland,** d. 7 April 1886.

Den 17:e mars kommo prinsessan G. och hennes oskiljaktiga vän fröken K. till oss på aftonen för att taga afsked. Medan vi sutto omkring vår tekopp, samtalades

om Guds ords rikedom, ryska vänner, dop och församling. Skildes sent för att aldrig mer skiljas. Torsdagen d. 18:e mars rann upp solklar och blid. Prinsessans fyra små hemmavarande barn, Paul, Mary, Alika och Sonna (babyn), kommo alla ned till frukosten med hvar sitt bibelspråk i hand. Endast «Ami», den fyrbenta taxen, favoriten, glömde afskedsstundens allvar. Betjeningen i parad (den väntade ock 45 kr. i drickspengar). Prinsessan sjelf bjöd oss sitt hjertligaste farväl. Svenska missionären Lind, som ofta varit min guide, gaf mig sista handslaget. Den tjocka kusken och löparen intogo sina platser på vagnen, Alexander, prinsessan G.s gårdsdräng, bugade sig i porten och — hästarna ilade för sista gången genom de ståtliga men ödsliga gatorna ned till finska jernvägsstationen. Snart voro vi på tåget; det sattes i gång, hvisselpipan ljöd, ryska män och kvinnor gjorde alla korstecken, liksom en erinran för mig att befalla kropp och själ i Guds hand. Om några timmar rullade vi öfver finska gränsen. Den månad vi passerat i Petersburg låg redan som en skön dröm bakom oss! Tidens spole flyger så snabbt genom sin väf.

I *Wiborg*, språkförbistringens och de rara kringlornas stad, stannade vi 2 dagar. Besågo Torkel Knutsons gamla borg, höllo tre möten på olika lokaler, gjorde bekantskap med en stor mängd gudfruktiga skollärarinnor och bodde oerhördt dyrt. Rönte mycken vänlighet i prosten Forstens charmanta hem, det elegantaste presthus jag sett, och dit vi hemtades i hans eget ekipage, af polismästaren öfverste Angher, af assessor Fabricius, hvars fru arrangerade om min hustrus möten, och af en fru Winter, som sedermera skickade mig den skönaste tårta till Helsingfors, m. fl. Den 20:e skildes vi på 2 dagar: Nathalie reste tillbaka till Petersburg för att hålla tvänne utlofvade möten, och jag fortsatte till Kymmene station och

Rabbelugn i Anjala socken, en possession som tillhör f. d. guvernören i Wasa baron K. G. Wrede. Här fördes jag in i gamla historiska minnen. Passerade sex gånger Elimäfältet och Kungsberget, der svenskar och ryssar stridde under Gustaf III och hvarest denne monark slöt freden i Väräla by d. 19 aug. 1790. Anjala gård i socken af samma namn, historiskt märkbar genom Anjalasammansvärjningen af d. 12 aug. 1788, utgjorde Wredernas stamgods och ligger 1 mil från Rabbelugn. F. d. guvernören är en 67-årig, ståtlig herre, med väldig peruk, ej olik sina fränder i Sverige. Han är enkling med 9 barn, blott 3 hemma: 2 döttrar och sonen Henrik, hvilken verkat 2½ år såsom bibelagent i trakten af Irkutsk i Siberien. Denne berättade oss mycket om sina resor, om det gudlösa lif som lefves i dessa kalla regioner, om tunguser och jakuter, om de fromma skopterna (snöpingar Mt. 19: 12), om tsarerna Peter III och Alexander I — af hvilka den förre betraktas såsom hufvudman för skopterna, blifvit afsatt och sedan under en tiggares förklädnad genomvandrat södra Ryssland och utspridt sina läror samt tillsammans med en furst Orloff och en grefve Darskoff förvisats till Siberien och omsider slutat sina dagar i Irkutsk; och den senare anses hafva dött såsom eremit i staden Tomsk 1864 i stället för 1825. Det 3 dagars långa besöket på Rabbelugn gälde egentligast fröken Mathilda, yngsta dottren, som, så ung hon än är, verkat troget och välsignelserikt i Finlands fängelser. Från henne hörde jag hemska drag ur mången siberiefånges dystra lif och åsåg en hel panorama af menskliga helvetesbilder; rönte stor gästfrihet, predikade högmessan för de svensktalande, pröfvade isen på Kymmene-elf, förr gräns mot Ryssland, besökte bondehem, vaggade en af de gungstolar, hvarpå Rabbelugn är ökändt, formerade bekantskap med »Stjernros», Finlands taraste ko, som mjölkar omkring 6 kannor dag-

ligen, berättade om Sverige, religiösa strömningar, Boltzius och Martinson.

Från Rabbelugn fortsatte vi till *Helsingfors*, Finlands hufvudstad. Der stannade vi 6 dagar och höllo föredrag om nykterhet, sedlighet och gudsfruktan för äldre, ungdom och barn. Min hustru talade tvänne gånger från parnassen i universitetets solennitetssal och jag tvänne gånger i societetshuset. Dessutom uppläts finska teatern för mig — första gången ett vitne derstädes från tiljan förkunnat evangelium! Jag bad en ung lutersk prest inleda föredraget med bön; han var förhindrad, — kanske saknade han också mod — hvarför metodistpresten Karlson gjorde det. Mycket upptagna; nästan dagligen fyra möten. Bland dem, som här visade oss stor kärlek, skola vi sent glömma namnen Böckerman, Cedercreutz, Flodin, af Forselles, Forsman, Jakobson, Karamsin, von Kothen, Lagus, af Melin, Neovius, Norrmén, Palmo, Sahlberg, Scherbienen, Wallensköld, Wrede och Åkerman. Vid afresan kommo många till stationen med blommor och traktering. Liksom min hustru fått gratisbiljett på »Express» af kapten K. Korsman, erhöll hon nu en sådan på finska jernvägarna genom senatorn Norrmén.

Från Helsingfors företogo vi en dags utflygt till *Borgå*. Nathalie hade der en gammal vän i fru Aina Nyberg, älsta dotter till skalden Topelius och gift med en lektor i den lilla staden. Denna mötte oss vid stationen; mannen följde oss såsom ciceron hela dagen. Vi rotade genom de smala, trånga gränderna med gårdar som små, grå husråttor, i alla olika stälningar, besökte den älsklige biskop Alopæus, den anspråkslösaste biskop jag sett, vandrade upp till borgruinerna, ett medeltids-minne, tittade in i presterskapets kansli och betraktade den egendomliga landtdagstaflan af 1809, som borde egas af hvarje finsk patriot, besökte kyrkan och såg en omskrifven, gammal

klosterkalk, samt helsade på prosten Lyra och visiterade Runebergs af staten inköpta bostad.

Hvem känner ej *Johan Ludvig Runeberg*, den store, finska nationalskalden? Han, som så hänförande besjunger *sitt folk*, sådant natur och öden danat det! Det liknar en skroflig, gammal gran på stenbunden mark. Alldeles såsom skalden sjunger:

I högan nord vår vagga stod
Vid stormigt haf och skummig flod.
Vi växte upp ur frostig bädd
Som *vintergran* i drifvor klädd.
Han står så grön
I hvita snön,
Han reser stark
Sin kronas park
Ur armod och ur ödemark.

När de torra kvistarna bortrensas, när granen far luft och ljus och ny jord kring rötterna, skall den skjuta ut nya grenar och blomstra i frisk mandom. När man besinnar hvad detta Finlands folk genomgått utan att dö, burit utan att brista, försakat utan att förtvifla — allt sen stora ofredens dagar — då krig, eld, köld, hunger, pest, rofdjur, flykt, förtviflan, andligt mörker och vildhet härjade likt Egyptens plågor och det sades, att »det var så mörkt att man ej såg solen vid middagstid» — då föreställer man sig, att det aldrig kan brytas, sålänge roten är frisk. Och Runebergs *sånger* — så högtänkta, så stolta, så varma, så mästerliga i skildringar och händelser och personer, från kungen och generalen ned till den ringaste trosskusk, ja ända till den usling, som kallades »fähund» förut, men blef en hjelte äfven han — ha få tider och få länder att framvisa. — I skaldens jordiska hem var allt likadant som när han dog; ja t. o. m. näsduk och snusdosa och favoritförfattare lågo på samma stol invid sängen. Bland den mängd äretecken och presenter nordens största skald mot-

tagit, såg man en liten tafla af Karl XV, 5 à 6 brinnande målningar af Larsson, en enormt stor dryckeskanna af finska krigare, byster och minnen från skilda håll, manuskripten till hans sånger i stort urval, t. o. m. hans sista helsning till statsrådet Cygnæus. Fiske utgjorde hans stora nöje; att han också varit en väldig jägare, kunde man se af de många räfskinn och skjutvapen, som dekorerade ett rum, äfvensom af fruns prägtiga kappa, som ännu hängde i tamburen. Makarnas älsklingar, blommorna, prunkade allestädes med stora, yfviga, grönskande blad. Gummans sista arbete, en strumpa, exponerades tillika med det värda parets glasögon i olika upplagor. Liksom så många andra snillen nedskref Runeberg sina bästa och mest genialiska sånger vid glaset; den förtrollande nektarn stimulerade hans fantasi och bevingade hans ord. Så psalmdiktare och prest den store skalden än var, kunde min hustru ej i hans bokskåp upptäcka en bibel!

I staden Borgå societetssalong höllo vi två mycket besökta och uppmärksammade föredrag, det ena med inträdesafgift. Följande morgon följde oss värden med sina små älsklingar till stationen, der också biskop Alopæus mötte och förärade mig sitt herdabref och porträtt. Liksom för att här komplettera skaldeparet sammanträffade vi med den älsklige och blide åldringen *Zakarias Topelius*, min hustrus vän och tacksamma åhörare sen hennes förra resor, på färden från Borgå. — Sent skall jag glömma det begär efter andlig tillfredsställelse, som uppenbarade sig hos Topelii måg, då han bad mig köpa tre svenska biblar och «deri stryka under» tänkvärda ämnen. Så ock en af kejsarinnans många titulära hoffröknar i Petersburg eller en löjtnant i Helsingfors, som så rörande bådo om vägledning i andliga frågor; likaledes en finsk öfverste, som en gång kom in i min kupé och med hofman-

nens ifver i Apg. 8:e lyssnade till talet om Jesus; äfvenledes en fröken och en student, hvilka strålade af den fröjd och frid, som *Guds glädje* allena kan gifva. *Häri hafva vi resans glanspunkter.* Gifves väl någon större glädje, näst den att sjelf vara frälst, än att se andra lyckliga? Jag känner det ej. Men — — — vi måste fortsätta öfver Tammerfors, der vi dröjde öfver en afton och höllo två möten, till Wasa.

Om *Tammerfors*, landets fjerde stad, Finlands Norrköping, med sin strida flod, stora fabriker och många arbetare, skref jag i november 1884 följande till en svensk tidning. «Der var det svårt att taga sig fram, enär blott hvar 10:e eller 12:e person kunde tala svenska. Vi — en engelsk öfverste R. W. Brooke och jag — kommo dock i händerna på vänliga menniskor, och stadens prester bjödo oss till sig och läto oss predika i deras ställe. Der sågo vi den första *finska* gudstjenst. Förliden söndag hade vi sjelfva fem möten, deribland ett för svenska och ett för finska barn. Jag skall sent glömma det intresse, med hvilket de små, i all synnerhet de 400 små finnarne, följde oss, oaktadt hvarje mening måste tolkas af en studerande Antti Mäkinen. Bland det fattiga, finska folket i allmänhet och hos barnen i synnerhet råder stor hunger efter lifvets bröd. Vi delade ut hundratals traktater och de mottogos med största glädje. Så snart barnen fingo se mina bundtar, skockade de sig flockvis omkring mig och ropade: «Kirjasia Jumalan sanoista. Olkoa hyvä antakaa minulle senkaltaisia. Siivo harra!» (= Snälle herre, var god och gif mig sådana der små böcker om Guds ord.) Medan jag talar om de små, vill jag berätta följande lilla roliga händelse. Vi voro bjudna på middag hos en pastor i Tammerfors. Han hade många små barn. Sedan de efter middagen sett på oss en lång stund helt förvånade, springer en liten flicka fram till sin mam-

ma, hviskar till henne och pekar på mig frågande: «Är det der en kung, mamma, som sitter der i stolen?» Första gången jag blifvit tagen för en så stor man!»

Lilla *Wasa*, som det underdåniga fjäsket ändrat till *Nikolaistad*, hvilket namn dock ej vunnit burskap, ligger så täckt med sina björkalléer och små vackra villor, fast utan stenlagda gator. Den nya staden är endast några och 30 år. Här bodde vi 4 dagar hos fem fröknar Chydenius (af en gammal, renomerad svensk prestslägt, om hvilken mycket vore att berätta). Verkade på samma sätt som i föregående städer. Wasa har nu sin vårtid ej blott i lekamligt utan äfven andligt hänseende. Staden har två fromma prester, prosten Nyholm och kappelanen Heikel, och ej långt derifrån bor den anspråkslöse hebreern, kyrkoherden Karsten, hvilka alla tre anlagt «blå bandet». De besökte våra möten och visade stort personligt intresse för vårt arbete. 45 personer, mest bildade, vunnos för nykterhetssaken. Sista dagen till middag hos divisionsgeneralen von Schulmann, en gammal, lång och sirlig herre, som tjenat de tre sista tsarerna, om hvilka han berättade åtskilligt, och deltagit i många fälttåg. Tvänne hans söner hafva vi dessförinnan lärt känna och älska. — *Wasabladen* egnade min hustrus föredrag mycken och höflig uppmärksamhet, liksom tidningarna på andra orter; de gåfvo henne mer ros än rosorna i den bukett fröken Hilda Hellman å Wasa nykterhets- och sedlighetsförenings vägnar vid afskedet öfverräckte henne. Mig lemnade «Wasabladet» deremot följ. törnekrans: «herr A. utvecklade i ett tämligen drastiskt, med bibelcitat och burleska anekdoter starkt kryddadt föredrag, deri djefvulsteorin i all sin glans fann tillämpning och den kusliga nyheten att «tyrannen satan beherskar verlden» med all magt inskärptes hos åhörarne» — att utelemna den *längsta* taggen. Rosen doftar och törnet sårar, *men Gud har skapat dem båda.*

Detta var emellertid ej första gången *mina föredrag* blifvit underkastade en omild granskning. Huru? Skulle jag ha glömt «Kristi kavaljer» och pastor Bildorff och Nerikes Allehanda och Wäktaren? Första och andra gångerna jag besökte Finland, höstarna 1883 och 1884, mottog jag här och der öppna och anonyma bref, vänliga tillrättavisningar, systerliga förmaningar, erinringar af allehanda slag, t. ex. att ej berätta historier, ej vara så kort eller så långrandig, ej så liflig, ej så personlig och personligt tillämpande, ej sjunga sånger, ej hålla eftermöten. Utan tvifvel voro och äro många af dessa anmärkningar *befogade och behjertansvärda,* äfven då de gifvas på ett mindre lämpligt sätt och af unga kandidater i lifvets och andens skola — missionsförbundets missionärer ha ej släppt mig för godt pris — men de göra ondt. Många herrar kritici förefalla mig som om *de* buteljerat *hela* sanningens haf och bära det i sina fickor, som om *de* tvinnat tråden och uppmätt längden af den himmelska nåden och slagit en knut på det snöre, som angifver den rätta gränsen för kärleken. Dock gäller det ju att icke fälla modet eller låta menniskobehagsamheten tynga ner balansen. Det dåraktiga i denna böjelse kan gerna tillämpas med historien om

Bonden och åsnan, som jag ofta anfört. Det var en gång en bonde, som med sin son skulle ut och resa. Han tager en åsna med. Fadren låter först sonen rida på åsnan; då ler hela verlden åt den dåraktiga gamla, som gör det så beqvämt för det unga blodet. Sedan intar gubben sonens plats och nu måste den arme mannen uppbära förebråelser för sin lätja och obarmhertighet. Derpå sätta de sig bägge på åsnan och så blir »det arma, plågade djuret» föremål för allmänt medlidande. Hvad är väl då att göra? De båda gå till fots och åsnan, befriad från all börda, trafvar muntert vid deras sida. Nu

först utbryter hånet riktigt öfver bägges dumhet att de ännu icke veta, hvartill man brukar en åsna. Men allrastörst blir löjet när far och son göra min af att bära åsnan. Då draga de visligen den slutsatsen: «den är den största narr, som vill göra hela verlden till lags.» Sannerligen: är jag grön som gräset och mjuk som en vidja, så blir jag ingens penning och skoviska åt hvar man. Söker jag behaga alla, kommer jag att likna grodan under en harf och får aldrig någon ro. En karl måste ha ben i halsen; hur skulle han annars kunna hålla hufvudet upprätt? Men detta ben måste han kunna böja, eljest stöter han pannan mot dörrkarmen.

Under resan uppåt till vår nordligaste station, Gamla Karleby, hade jag med det långsamma genomgångståget genom sumpiga moras och ödemarker och vid de primitiva stationerna godt tillfälle att studera *allmogens* fysiognomi, kläder, pjäxor, slidknifvar, *ostar*, seder och later. Den omtalade *österbottningen*, inom hvars landamären vi lefvat och rest en vecka, har både godt och ondt rykte om sig. Han är allestädes en skicklig arbetare, bygger skepp och båtar, hus och fabriker bättre än andra, men ofta visar han det gamla, ärfda kämpalynnet. Han är tyvärr stundom lika snål på bränvin som geten på saltet och när han tagit för mycket till bästa, råkar han lätt i slagsmål. Ingenstädes i landet flyter så mycket blod, som vid hans och hans finska grannes gästabud. Stundom samlas två byars ungdom på landsvägen enkom för att slåss, och slagsmålet slutar ej så sällan med döden. Dessa strider skulle kosta långt mera blod, om ej kvinnan så ofta kastade sig emellan, med fara för eget lif. När karlarna vandra ut på arbetsförtjenst, sköta kvinnorna jordbruket och gå äfven deremellan i karlsysslor. De köra, plöja, dika och hugga ved under det de små lemnas i andra händer. Bland inhemska folksagor, som i sin mån röja

österbottningens berserkanatur, må följande nedskrifvas om en von Münchhausens tvillingbroder, riddaren af plog, spett och spade,

Stark-Mats. Det var en gång en gosse vid namn Stark-Mats. Han var yngst och dummast bland syskonen. När han ej hemma dugde till något, sändes han ut i verlden och kom till en smedja. Smeden stälde honom vid blåsbälgen och sade: «pusta nu dugtigt». Mats vek upp ärmarna, grep i stången, och vid första taget sprack blåsbälgen som en såpbubbla, medan kolen hvirflade upp som ett eldregn i äsjan. «Duger ej», sade smeden; «tag släggan och håll bara takten.» Mats slog några försigtiga slag; smeden sade: «slå bättre.» Mats lyftade släggan mot taket, dammade till och körde med ett enda slag städet och stubben ned i jorden. Smeden tyckte sin nya dräng vara för hårdhändt och gaf honom respass. Mats tog tjenst som dräng på en herregård och skickades ut att köra hem ved från skogen. När han radat på lasset, var det för tungt för hästen. Mats spände hästen ur redet, lade hästen på lasset och drog det sjelf. Släden brast; Mats gjorde en starkare släde och drog hem lasset. Då rymdes släden ej in genom porten. Mats drog; portstolparne brusto som stickor och fram kom lasset. Nu blefvo de andra drängarna rädda för Mats och beslöto förgöra honom. Mats skulle gräfva en brunn och gräfde så djupt, att han syntes som en mask dernere på brunnsbotten. Der låg en kvarnsten på gården; den fälde drängarna ned i brunnen. Kvarnstenen råkade falla som ett halsband kring Mats, så att hans hufvud stod upp genom hålet i stenen. «Nej», sade Mats, »hvar i all verlden ha de hittat mor mins gamla spinnrockshjul?» Mats fortsatte gräfningen; drängarna hemtade storklockan från kyrktornet och fälde henne i brunnen. Mats tog lyra, betraktade klockan och sade: »hvar i all verlden ha

de hittat far mins gamla kyrkhatt?» Mats gräfde brunnen färdig, och ingen vågade mera ofreda honom. Det blef krig; fienden ryckte med en stor krigshär in i landet. Mats skickades ut i kriget. Der blef ett stort fältslag, men Mats blef hungrig och satte sig först att äta. Medan han bredde sin smörgås, märkte han svarta korn, som flögo in i hans smörask. «Se på dem, som kasta blåbär i smöret», menade Mats om kulorna. Detta förargade honom: han ryckte upp en fura med rötterna, gick mot fienden och slog så hurtigt omkring sig, att af fiendens hela här blef ingenting annat kvar än pjäxremmarna. Så var det, och österbottningen säger det vara sant.

Men — vi sutto ju på tåget till Gamla Karleby? Den svensktalande allmogen tog tacksamt emot mina traktater och den finska bad också om sådana, men jag hade inga att gifva. En finsk bonde uppstämde vid ett tillfälle en skön psalm eller sång, sekunderad af en ung kvinna i kupéen. Bränvinsflaskan gör tyvärr äfven sin rund och sin verkan: lossar tungan och knyter handen. Andra studera «de fyra kungarnes bok» lika flitigt som jag de svenska tidningarna, när jag får fatt i dem.

I *Gamla Karleby* eller *Kokkola* sitta vi nu på Drakens värdshus. Sällan har jag sett en så ful stad och med så brokiga hus som här; endast den blå färgen saknas. Presterskapet är synnerligen vanlottadt. Prosten påminner till sitt yttre om Olof Jansson på Ön, en min fars gamle torpare, och till sitt inre om trägubben utanför den gamla moderkyrkan — «fattiggubbar» och rödfärgade träkyrkor och likhus och kyrkbodar ser man allestädes i Finland — eller om icke-teologers slagord i våra dagar: «förr gafs det prester af guld och kalkar af trä, nu kalkar af guld och prester af trä.» Jag tänkte när jag såg honom: «i mangen prest har en god skräddare gått förlorad eller en ypperlig skomakare blifvit dragen från sin naturliga

kallelse.» Då Gud vill att en varelse skall flyga, ger han den vingar. — Föredrag på rådhuset och i högre folkskolan. Öfver 70 personer, deribland 20 unga herrar, ha antecknat sig för «blå bandet», hvilken förening nu bildats här, trots våra vänners försäkran att nykterhet och Guds ord icke gerna tåldes! Damerna i staden äro nog artiga att efter vårt sista möte inbjuda min hustru och mig på en enkel kollation hos stadens läkare, hvarom vi formligen blifvit underrättade af «ingeniörskan» Lindberg och «häradshöfdingskan» Svahn (finnarna äro, oaktadt sin enkelhet, rätt titelsjuka). Chefen för den nya jernvägssträckan från Östermyra, hvilken hört oss, har lemgaf oss *båda* fribiljett tillbaka. I sanning, finnarna äro bra vänliga mot oss! — — — — — — — — — — —

Tavastehus, **Finland,** d. 17 april 1886.

I Gamla Karleby gjorde vi bekantskap med *metodismens* första finska banbrytare, småländingen Lindborg, hvilken kom hit för 6 år sedan och bildade församlingar i Wasa och Gamla Karleby. Likaledes lärde vi på nedresan känna Jakob Hannila, en finsk bonde med godt utseende, ärliga drag och bruna ögon, känd predikant bland hihuliterna eller *læstadianerna.* Han berättade bland annat att 11 finska prester anslutit sig till denna egendomliga rörelse och att en bland dem, pastor G. Tavon, som jag personligen känt, nyligen hemförlofvats. I sammanhang härmed och just under denna resa gjorde jag en tredje bekantskap. Det var med «Formans-Lena,» som väntade med skjuts från närmaste jernvägsstation till Jakobstad. «Formans-Lena» hade en näsa som hans kejserliga majestät Paul I och dennes ryktbara favoritregemente, d. v. s. ändan pekade mot höjden; för öfrigt var den präktiga kvinnan en sannskyldig Guds-, menniske-

och djurvän. Företrädesvis älskade hon hästar och kattor, och de älskade henne tillbaka. Hon skjutsade mig sedan den två mil långa vägen från Jakobstad till Ny-Karleby och gaf mig derunder en sådan lektion om djurens lif, att jag aldrig hört maken. Svårligen skall prinsessan Eugenie eller fru Warenius finna en värdigare medlem af Sveriges djurskyddsförening än Lena! I hennes sällskap efter en bondkärra passerade jag tysta, fattiga skogsbygder, der lärkan drillade sin sång och enormt breda och höga gråstensmurar, moras och kärr, ensliga, fula bondgårdar, klumpiga vindspelsbrunnar och små hölador här och der vitnade om fattigdom och umbäranden.

Jakobstad — på finska *Pietarsaari* — i Pedersö socken, anlagd 1653 af enkegrefvinnan Ebba de la Gardie, född Brahe, på den gamla kungsgården i Pinnonäs' ägor, har liksom de flesta Finlands städer genomgått sitt eldprof. Här föddes «skeppar Runebergs Ludvig» d. 5 febr. 1804 i en liten anspråkslös rödmålad stuga; här sprang han såsom liten pys barfotad i de knaggliga och slingrande gränderna; här satt han såsom fyraårig på den tappre Kullneffs knä — ryssen, med det bistra, skäggiga anletet, men det veka menniskovänliga hjertat, hvilken med sin fiendtliga skara satte innevånarne i sådan förskräckelse —; här lärde han leka med svanorna och sjunga deras sång sommartid. Här gästade vi 2 dagar tre systrar Heikel i deras bekväma hem nere vid ån med björkallén. Den älsta systern Anna är rent af en historisk personlighet. Hon och hennes broder Viktor blefvo Finlands första *baptister* 1868; derjemte har hon grundat landets andra döfstumskola, för hvilken hon sedan 1862 är föreståndarinna. Här verkade vi såsom förut. Jag besåg den lilla staden från olika sidor. Den och trakten äro berömda för arbetsamma och händiga tjenarinnor. Vi lemnade systrarna Heikel söndagsmorgonen d. 11:e icke utan saknad

för Ny-Karleby, som ligger 2 mil sydligare vid Ny-Karleby elf.

I *Ny-Karleby*, än mindre men vackrare beläget, bodde vi hos seminarii-direktorn Sundvall och talade på hans skollokal söndagseftermiddagen. Der hade vi tillfälle att se Topelii vackra barndomshem och den anspråkslösa bostad, hvarest en af finska krigets yppersta hjeltar, general von Döbeln, låg sjuk före det blodiga slaget vid Jutas. Jutas ligger endast 4 värst från staden, och förlidet år restes der det monument öfver de fallna hjeltarna, hvilket väckt så mycket ondt blod bland ryssarna. — Från Ny-Karleby fortsattes resan utan uppehåll 23 timmar ned till det gamla, bekanta Åbo. Vi träffade vid en jernvägsstation en fattig dalkulla såsom restauratris, hvilken bar det «blå bandet», som min hustru sjelf satt på henne. Flickans glädje var stor öfver detta märkvärdiga möte. — Och våren kom och helsade på så hastigt och varmt under resan nedåt. Och *tankarna* fingo fritt lopp, så många, så brokiga, så glada, så sorgsna, så här och der, så sammanhängande — den ena drager den andra med sig liksom länkarna i en kedja! Och de flyga flockvis liksom starar och dansa upp och ner såsom mygg en sommarkväll, och ho kan tälja deras tal? Apropos tankar, så är det en allmän mening att tanken är fri; men jag påminner mig ha läst någonstädes, att ehuru tankar äro *tullfria*, äro de dock icke *straffria* och detta stämmer fullkomligt öfverens med den goda, gamla bibeln. Onda tankar äro syndens märg, det malt, hvarpå synden är brygd, det fnöske, som uppfångar gnistorna från djefvulens frestelser, den tjärna, i hvilken inbillningskraftens mjölk bearbetas, det näste, i hvilket alla orena fåglar lägga sina ägg. Hvarje vågskvalp af ogudaktigt tänkande ökar de uppslamningar, som ruttna på lifvets strandbädd. Och var viss om, att lika säkert som eld bränner ris och stock, skall Gud straf-

fa både syndiga tankar, ord och gerningar. Heliga tankar deremot afla heliga ord och handlingar och utgöra vitnesbörd om ett pånyttfödt hjerta. Hvem skulle icke vilja hysa dem? Det fins ett säkert sätt att hålla ett mått fritt från agnar, nämligen att fylla det med hvete. Vill man fly onda tankar är bäst att hafva själen uppfyld med ämnen, värda vår betraktelse. Gifve Gud, att vi kunde säga med David: «bland mängden af mina tankar gläder *din tröst* min själ!» — — — — — — — — — — —

Siggebohyttan, Nora, **Sverige,** d. 27 april 1886.

Första gången jag besökte *Åbo* var i november 1883. Bland de första visiter jag der aflade var en hos Finlands dåvarande ärkebiskop Bergenheim, hvilken, så gammal och svagsynt han än var, visade mig stor välvilja. Andra gången jag såg den gamla universitetsstaden (i sällskap med öfverste Brooke) var ett år senare; den gamle ärkebiskopen var då död och Rehnvall innehade värdigheten. Han bemötte oss lika vänligt som företrädaren, åhörde våra föredrag och inbjöd oss till sitt hem. Om *detta* vårt besök i Åbo skref jag till «Evangelium i alla land» bland annat följande: «Der stannade vi 4 dagar, talade Guds ord hvar tillfälle gafs, bland annat i den s. k. solennitetssalen, som lär vara den bästa konsertsalong i Norden. Vi spridde dessutom goda skrifter bland fabriksarbetare och de många fattiga, orkeslösa och äfven mindre vetande, som finnas i stadens stora fattighus. Åbo har två historiskt märkliga bygnader: det gamla slottet, der den lärde Johan III satt fången, och domkyrkan. I den senare besågs allt sevärdt — och det var ej så litet. Bland annat tog jag i närmare betraktande de minnesvärda lemningarna (hufvudskål och armar) af en svensk konungadotter och undrade på, att man ej bättre bevarar

dem. Hon hette Sigrid Eriksdotter Wasa och var dotter till den olycklige Erik XIV. — Vi lärde känna den store Samuel Owens 83-årige son. För öfrigt sågo vi oss om i staden. De låga trähusen, språkförbistringen — här talas både svenska, finska och ryska — de lustiga droskorna, små hästarne, höga selkrokarne och dverglika ryssarne i sina fula, grå uniformer — allt detta förvånar en främling. Efter vårt sista och bästa möte i solennitetssalen inbjöd Finlands ärkebiskop med fru oss till te i deras hem, och der höllo vi en söndagsskola i smått på fredagskvällen med deras mindre barn.»

Nu arbetade min hustru och jag på samma sätt och Nathalie hade i synnerhet att glädja sig åt ofantligt stora åhörareskaror af ynglingar och jungfrur. Vår gamle, snälle värd, lektor Thuneberg, uppbjöd allt för att göra vistelsen så angenäm som möjligt. Efter 4 dagar måste vi dock till

Tavastehus. Som jag redan varit för lång, vill jag endast nämna: att våra vänner der mottogo oss på det hjertligaste, att vi bodde hos tvänne vittra fröknar Wetterhoff, hvilkas far, mer än 80-årig, varit Finlands sista lagman, att vi här liksom i Helsingfors och Wasa fingo vitna inför *garnisonen*, att guvernörens ekipage ständigt stod till min hustrus förfogande, att guvernören, general von Ammondt, sjelf var utmärkt vänlig, så att jag kunde samtala med honom såväl om dagens frågor som om dem, som ligga bortom tiden, samt att stadens herrar och damer sista dagen efter våra möten bjödo på en enkel hyllningsfest i den utsökt vackra parken. Bland dem som deltogo i denna fest voro von Ammondts, öfverstinnorna Furuhielm, Petander (syster till generalskan Nordensvan), och Sundman, prostinnorna Enehielm, f. Granfelt och Standersköld, kapten Gordies, doktor Tavaststjernas och landssekreter Vidgrens. - Morgonen den 20:e april togo

vi afsked af Tavastehus, Birger Jarls gamla borg, stränder, vikar och vänner. Reste så hela dagen och gingo ombord på »Express» kl. 7 e. m. i Hangö.

Under det allra härligaste väder ångade isbrytaren ut ur hamnen, klöf så stadigt, vackert och sirligt den tunna isen, var snart ute på den spegelklara vattenytan och visade för sina många passagerare den vackraste april-natt vid skäraste mansken och stjernprakt. Följande dag kl. 12 ankrade vi vid Skeppsbron efter *nio veckors* bortovaro från hemlandet.

Och derhemma — i n:r 39 Engelbrektsgatan — skulle oväntade sorgeposter möta mig: att döden skördat *tre* offer inom de älsta lederna af min slägt — en gammal kusin till min moder, och hennes enda öfverlefvande syster och en min svåger. *Tre kors således,* erinrande mig om att lifvet är endast en längre eller kortare resa mot grafven.

Blif derför icke förskräckt, käre läsare, om jag slutar såsom min rysk-finska resa slutat med — en *begrafningspsalm.* Jag skulle icke välja en psalm — allra sist en *sådan* — om icke de tre grifterna på Jernboås och Nora kyrkogårdar predikade så högt och kyrkklockorna ännu klämtade så vemodsfullt för mig och om jag *endast* hade att erinra om förgängelse och död. Nej, *uppståndelse* och *lif* måste finnas i min psalm. Det gifves blott *en klippa,* på hvilken jag kan bygga mitt hopp, och det är icke Petrus, såsom påfven säger, icke heller sakramenten, såsom ritualisterna påstå, icke heller goda gerningar, såsom verkhelgonen mena, icke heller naturens adel, såsom filosoferna tycka, icke ens tron, såsom många vilja hafva det, utan *Jesus Kristus,* som sjelf är *uppståndelsen* och *lifvet.* Och *lifvets resa* skall sannerligen icke sluta illa hvarken för mig eller dig, min käre pilgrim, om vi lefva oss in i *dessa* verkligheter:

Jag går mot döden, hvar jag går.
Min väg bland dolda skiften
Må löpa jämnad eller svår,
Så bär den dock till griften.
Jag har ej annat val.
Igenom fröjd och kval
Min gång sig närmar till min bår.
Jag går mot döden, *hvar jag går.*

Jag går till himlen, hvar jag går.
Om Jesus blott jag följer,
Min själ af honom kronan får,
Då grafven stoftet höljer.
Jag gör ett saligt val.
Igenom dödens dal
Min gång är trygg i Jesu spår.
Jag går till himlen, *hvar jag går.*